

БНР В 21 ВЕК

**ВИЖДАНИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО
НА
БЪЛГАРСКОТО НАЦИОНАЛНО РАДИО**

ЧАВДАР СТЕФАНОВ

СОФИЯ, МАЙ 2010 г.

БНР В 21 ВЕК

БНР е доказала се авторитетна обществена институция, с потенциал да бъде съзвучна с европейската практика. Бележи техническо и творческо развитие. Всяко ново ръководство на БНР трябва да продължи добрите традиции на предишното, трябва да има добра приемственост. Консерватизмът и традициите обаче вече не носят само позитиви. Времето изисква неотложни реформи, които да отговорят на новите предизвикателства. Време, когато радиото в световен мащаб като медия губи позиции в конкурентната среда с интернет и с телевизиите, които също му станаха съперник. За пореден път експерти прогнозира, че радиото умира. Това се е случвало и друг път през годините, но то е успявало да оцелее като се трансформира, като използва същностните си преимущества на оперативна медия за информация и първи коментар, която може да се слуша по всяко време, дори когато се работи или пътува, която забавлява, образова и произвежда култура. Ако иска да оцелее БНР категорично и силно трябва да навлезе в новата медийна среда на 21 век. А това може да се случи само с реформи.

ДОБРАТА СТРАТЕГИЯ

Като плюс за бъдещето може да се оцени появата на 66 нови предавателя, по които работата бе започната още през далечната 2001 година и с мудни темпове стигна до реализация. Собствената предавателна мрежа е присъща на големите европейски обществени радиооператори и трябва да се развива. Позитивно е и обновяването на технически и производствени мощности, работата по цифровизацията, започнала също в началото на века. Стартира и новото Радио Видин, което е проект още от средата на 90-те години на миналия век. Всичко това обаче не може да компенсира съдържателната страна и невъзможността да се излезе от стереотипите на практиките на държавното радио. За да оцелее БНР в условията на икономическа криза и бързи технологични промени, от които традиционно винаги е изоставало, за да започне да осъществява пълноценно обществената си функция, е необходима добра стратегия веднага, а не да се умува с години за най-хубавата, когато приемането ѝ вече ще бъде безвъзвратно закъсняло и безрезултатно.

В 20-те изминали години на обществени промени държавността в много институции може да е била нулева, но по отношение на държавните медии е била първостепенна. Всеки от управлявалите, с изключение засега на новата власт, е налагал контрол на „държавност“ в медиите, които трябваше да бъдат обществени. И ако тази неотклонна линия в изминалите години е имала някакъв електорален ефект, последният вот доказва, че главното е осъществяваната политика, а не удобното ѝ медийно отразяване, което води и до обратен на търсения ефект.

ПРОЗРАЧНОСТ

Прозрачността на институцията е определяща за защита на обществения характер на медията. Прозрачност в БНР няма. Напразни ще останат усилията данъкоплатеца да намери актуален годишен финансов отчет и на интернет-страницата на БНР, и на специализираните страници. Съвсем случайно може да се попадне на 74-страничния отчет за програмната, технологичната и финансовата дейност на БНР за периода 1 май-31 октомври 2009 г. Планираната субсидия за периода е в размер на 27 692 560 и представлява 52.65 % от определената за 2009 година субсидия, а предвидените текущи разходи за същия период са в размер на 24 571 801 лева, които представляват 51 % от планираните средства за 2009 година и до края на периода ще осигурят разплащането на всички задължения на БНР. Не може да се приеме сериозно констатацията в документа, че „без допълнително финансиране, през последните две години БНР успя да преодолее изоставане от около 10-15 години в областта на техниката и технологиите“ при положение, че субсидията е увеличена общо с около 50 процента.

Липсва „досадната“ конкретика по какви пера е харчено, колко за инвестиции, за командировки, за заплати, какви са заплащанията на ръководството до ниво примерно главен редактор, колко струва автомобилният парк и колко бензин се харчи, кой ползва персонален служебен автомобил. Не може да се отчита, че новото Радио Видин е с половината от щата на регионалните радиа, без да се посочва какъв е щатът на регионалните радиа. А прозрачността е практика на уважаваните обществени европейски радиоинституции. Липсата на такъв публичен отчет само поражда подозрения за неефективно използване на средства и дори и за корупционни практики. Публичният отчет трябва да

се състои веднага, още повече, че за да бъде направен и публикуван, инвестиции не се искат.

Великолепно е, че са намерени средства за технологична модернизация, за подобряване на работната среда. Но доведе ли това да промяна на най-важната, съдържателната страна на радиопроизводството? Превърна ли се БНР в обществена медия? Един факт е достатъчен да определи БНР като медия, която не е изпълнила обществената си функция - златният шанс на България да тръгне напред с усвояването на европейските средства и програми. В годините, в които мнозинството от тях бяха спрени, медията загърби темата. Не че острите проблеми, породени от спрените еврофондове, щяха да бъдат решени - функцията на обществената медия е не да подменя работата на институциите. Медията трябва да бъде партньор с информация и трибуна, но също така и коректив, да инициира обществен диалог. БНР пропусна да стимулира дебат в тази сфера. Не стана институцията, която да мотивира аудиторията, че апатията не е решение на проблемите. Не стана гарант на обществения интерес. И за това пряка отговорност носи досегашното ръководство на БНР, а не журналистите, които са малцинство в сложната структура, градила се през десетилетията и наречена БНР. Партньорството обаче не е пропуснато - ръководството отчита, че са водени преговори и са изготвени договори с министерства, агенции и други ведомства за усвояване на средства за популяризиране на медийни проекти по европейските фондове.

Не може с подходи и практики от миналия век да се гради ясно бъдеще в новия век. Усвояването на европейските средства в цялата страна, добрите и лошите практики в тази изключително важна за държавата и държавността ни подкрепа, трябва да стане приоритет за обществената медия. Актуалността на въпроса изисква в БНР да бъде бързо създадена журналистически екип с главна тема на работа именно европейските пари за страната.

Един от ефектите на кризата е изключително стеснената конкуренция в радиоефира. През последните години масово търговски медии смениха формата си в музикален, други бяха изкупени или фалираха. Оцелелите в ефира политематични радиа се броят на пръстите на едната ръка. Това прави още по-значима функцията на обществената медия като гарант за плурализма и свободата на словото. Една търговска

или държавна медия може да си позволи да подмине приоритетен за страната ни стратегически проблем. Обществената - не!

ПОВРАТЕН МОМЕНТ ЗА РЕФОРМИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА, ЦИФРОВИЗАЦИЯ И НОВ ЗАКОН

Кризата е повратен момент за действени и действителни реформи в БНР. Работата „на парче“ само усложнява, спира и отлага промените. Благоприятна предпоставка е и започващата разработка и приемане на нов Закон за радиото и телевизията, който може да систематизира добрите традиции и да отхвърли лошите практики.

КРИЗАТА

В страните от ЕС се използва държавно субсидиране или такса, а има и смесено финансиране, като се разрешават приходи от реклама и др. дейности. За пореден път в последната редакция на ЗТР е записан срок, че от 1 януари 2011 г. субсидията от държавния бюджет на БНР, БНТ и Съвета за електронни медии се заменя изцяло с финансиране от фонд "Радио и телевизия". Това известно процедурно изчистване, ако остане и в новия ЗТР, не променя необходимостта от пълен преглед на дейностите в БНР и тяхното оптимизиране. Икономическата криза, а и за да бъде добре обоснована пред данъкоплатеца годишната субсидия, изискват да бъде направен точен анализ защо държавната субсидия за БНР е за 981 служители, а в него работят над 1500? Всеки добър мениджър е задължен в такъв случай, като започне с изясняване на причините защо е така, да разработи спешен план за оптимизация, свързан и с бъдещото развитие на БНР - какви скрити потенциални възможности има институцията, какво иска, какво може и какво финансирането ѝ позволява да бъде. Досегашната практика на БНР показва, че приоритет е даден на екстензивното развитие. Планирането на бюджета се извършва в последния момент и според конюктурата. Това не води до стабилност. Създаденото статукво в момента в БНР налага коефициентът му на полезно действие да бъде сравним с КПД на парен двигател.

Исторически и по ред причини БНР се е развивало десетилетия като самостоятелна институция. В него са се оформили няколко основни направления — администрация, музикални състави, техническо поддържане, журналистическа и др. творческа продукция. От концепциите

на ръководството на медията зависи тяхната оптимална и ефективна дейност и взаимодействие. Практиката през последните два десетина години показва липса на обвързаност и приемственост на концепциите при смяна на ръководствата. Това е причината и да няма еднозначен отговор на въпроса какво е БНР днес - жива традиция или остаряла медия, структура с обществен характер или бюрократизирана и изкуствено поддържана институция.

Промените трябва да започнат от върха и да стъпят на принципа административният апарат да служи на производствено-творческата дейност, а не обратното. Управленската структура трябва да бъде бързо оптимизирана. Управителният съвет да стане активен и динамичен генератор на стратегически идеи и направления за развитие на медията, които да се обосновават пред данъкоплатците и институциите, от които пряко зависи финансирането.

От друга страна оперативните програмни и административни дейности трябва да се решават в конкретните екипи по дирекции и направления, които да имат повече делегирани права. Това ще повиши мотивацията и ще доведе до премахване на ненужни бюрократични стъпала.

В БНР трябва да са наясно колко национални програми ще има с оглед на цифровизацията и наземното цифрово радиоразпръскване, колко регионални радиостанции ще се развиват още и какви ще бъдат разходите, начините за финансиране, икономическата възвращаемост, общественият интерес.

ЦИФРОВИЗАЦИЯТА

За разлика от телевизията, която има срок за спиране на аналоговото излъчване в началото на 2012-та година, за радиото няма европейски срок. Само 3-4 страни досега са обявили, че при тях това ще стане през 2015-та година. Останалите действат според ресурсите си. Добре е, че върви цифровизацията на техниката вътре в БНР - на студия и апаратура. Направена е и следващата крачка - експериментално излъчване на цифров сигнал, както и цифрово излъчване по телевизията, което бе предложено преди 3 години - практиката е логична за доста европейски страни. Много въпроси обаче повдига следващата стъпка. Кога да се премине към

излъчване на цифров сигнал, защото това опира и до джоба на данъкоплатеца - покупката на цифров приемник. Ясно е, че в прехода БНР трябва да развива двете основни посоки. Първата е традиционната - за свободен и неограничен достъп на аудиторията чрез класическия начин на излъчване. А стратегическият път е базовият европейски цифров стандарт DAB, особено перспективната за пълно покритие на територията на страната DRM, разпръскване по телевизията, мултиплекс. Новите технологични предизвикателства са пряко свързани обаче с кадровите проблеми на техническата дирекция на БНР - висока възрастова граница на служителите и липса на атрактивно заплащане за привличане на млади кадри. Този въпрос също не търпи никакво отлагане за да не препъне технологичния скок, който пряко е свързан с това звено.

Перспективите са доста, трябва да се развиват най-подходящите за финансовите възможности на страната излъчвания на радиосигнали, а и съобразени с насечения ѝ географски релеф, като не се забравя, че технологията се развива бурно. Първите образци са скъпи, но след 2-3 години цените главоломно падат.

Докато този проблем е предимно технически и въпрос на покупателна възможност на аудиторията, друг въпрос е далеч по-важен. Пари за компютри с повече от десетилетие закъснение бяха намерени. Сега вече има в рамките на допустимия праг. Но главното е, че цифровата и компютърната технология означават нова организация и интензификация на работата. Доста от работещите в БНР недостатъчно познават възможностите на компютрите. Не се използват масово от журналистите за сваляне на звук и за груб монтаж, за справки, защото не се полагат достатъчно усилия за квалификацията на кадрите. Но по-голям проблем е, че няма стратегически виждания за бъдещето на радиото в условията на цифровизация. Колко програми ще има? Какви?

ПРОГРАМИТЕ

Исторически програмите на БНР тръгват от една - на Радио София. Първата сграда на „Драган Цанков“ 4 в София е строена за това. Специално внимание е отделено на концертното първо студио и музикалните състави в условията на прощаваща звукозаписна техника. Успоредно се изграждат големи регионални радиостанции, покриващи

няколко области. Започват емисиите за чужбина. В началото на 70-те години се създават 2 национални програми. Забравена любопитна подробност - някои от езиковите редакции получаваха по десетки хиляди писма годишно. Разрастването доведе до строеж на новата сграда, известна и като „обърнатата пирамида“. Все недостигащата база изкара няколкочасовата програма „Предавания за столицата“ в отделна сграда. С развитието на програмите и производството, старата сграда бе непрекъснато прекроявана вътрешно, за да отговаря на нови идеи, хрумвания дори, изисквания /ремонти започнаха през 80-те години на миналия век и се засилиха в края и началото на новия век/. Преоборудвана, надстроявана, дупчена, преобразявана, в нея сега като в термитник са разместени програми, редакции, студия и служби. С функционалност от други времена е строена и новата сграда. Има резерв, пак от други времена - неосъщественият Национален радио-телевизионен център. Наскоро с окончателен разделителен протокол бе поделена публично-държавната собственост между БНР и БНТ.

В кратък период БНР трябва да предложи за обсъждане ефективна цялостна концепция за развитие в епохата на цифровизацията с водещ елемент именно съдържателната програмна част, кадровото и финансовото осигуряване. Какво ново, на базата на какво може да се направи. И какво ще бъде от по-значителен обществен интерес - дали младежка музикална програма, популярна научно-техническа, програма за класическа музика, фолк-програма, транспортна актуална, програма за третата възраст и здравето /доколкото средната възраст на населението надхвърля вече 40 години/...

Във времена на финансова и икономическа криза политематичната програма „Хоризонт“ е почти без алтернатива в ефира и затова трябва да се развива. Програмата трябва да стане по-динамична и да възвърне своето информационно начало. Програма „Христо Ботев“ трябва да изясни своята идентичност като предимно културно-образователна. И в двете програми водещ трябва да стане нетрадиционният и търсещ новаторски подход, особено ефективен в условията на криза. Като при това не бива да битува заблудението, че аудиторията може да бъде излъгана само с промяна на заглавието или сигналите на рубрики и предавания, но не на съдържанието.

Регионалните радиостанции трябва да бъдат стандартизирани. Време е за равностметка и анализ на близо 2-годишното излъчване на Радио Видин и Ефир София - какво дадоха, колко струваха, изгодна ли бе инвестицията, какво е бъдещето им. На базата на резултатите и на обща преценка на работата на останалите регионални радиостанции, трябва да се създаде макет за регионална програма - като се посочат оптималните параметри, като се даде отговор и на въпроса дали възможни нови регионалните радиа трябва да покриват няколко области, или един голям град. Трябва да се обединят възможностите на националните и регионалните програми за създаване на нов продукт, който да отговаря ефективно на възможностите, които дават новите технологии. Затова трябва да продължи работата за свързване на всички подразделения на БНР в единна мрежа за комуникация, която не само централизира администрирането, данните, услугите и намалява разходите, но открива път за действено участие на предавания и рубрики от всички подразделения в съставянето на добри нови програми. А това изисква качествено нова програмна политика.

ИНТЕРНЕТ

Актуална тема, но все още на стадий разработка, е интернетстраницата на БНР. Националното радио е първостепенен източник на информация, но няма развита структура за поднасянето на тази информация на неговата страница. Вместо то само да си свърши заключителния етап, като в динамичен ритъм пуска дешифровки на новини и интервюта, с това се занимават други агенционни медии.

Интернетстраницата се нуждае от сериозни промени както в областта на дизайна, така и в нейната функционалност. Тя се превръща в главно поле за реализация на Радио България, включително ефирно по мрежата. Там работят хора с дълъг опит и разбиране каква е разликата между българската и чуждата аудитория и как да се пише за нея.

Интернетстраницата трябва по-целенасочено да се развива като връзка с българите по света. На нея трябва да присъстват курсове за обучение по български, всякакви езикови справки, включително и правилните ударения на думи и имена. Изданията на сънародниците ни в чужбина трябва да бъдат подкрепяни с предоставяне на възможност да ползват звукови и текстови материали с най-различен характер - за

празници, етнографски, исторически, радиотеатър, детски песни и пиеси и пр. Особен акцент и линия трябва да стане културно-историческият туризъм. За това се изисква и съвместна работа с институции като министерства и агенции. Но всичко най-вече зависи от инициативността на БНР.

На тази страница трябва да е осезаемо присъствието на Златния фонд и на музикалните състави. Че цифровизацията на звуковата българска историческа памет изисква време, не оправда практиката уникални записи да не се предоставят за свободно ползване /или срещу символично заплащане/, включително и от други медии.

МУЗИКАЛНИТЕ СЪСТАВИ

Традицията на музикалните състави към БНР тръгва от времената, когато звукозаписната техника не е била разпространена и изпълненията са били „на живо“. 6 музикални състава и общо над 400 души са сериозен потенциал, който трябва да бъде управляван по правилата и спецификата на жанра и индустрията. Това засяга както записната и концертната дейност, така и възможностите, които фирменият знак БНР открива за международен обмен. Симптоми на развитие има, но те трябва да станат тенденция. Ясно е, че българското членство в ЕС и глобализацията изискват подпомагане на националната култура. Фирменият знак БНР изисква упорити и действени усилия и конкурентни практики, за да бъде защитено ползването му. Една конкурентна среда предполага стремеж към непрекъснато развитие и търсене на нови форуми и форми за популяризиране. За съставите на обществената медия са важни концертната и звукозаписната дейност, но също така и образователните инициативи за аудиторията от различни възрасти.

ЗУКОЗАПИСЪТ И СТУДИЙНИТЕ ЗАПИСИ

През последните години БНР направи немалки инвестиции в звукозаписните студийни комплекси в София и в страната. Щом се сменя техника, тя се сменя с оглед на очаквани дивиденди. Дивидентите не бива да бъдат само комерсиални, но печалбата трябва да присъства. Кой какви записи прави, какви договори има, как се рекламират, колко ефективно работят тези студия. За периода май-октомври 2009 БНР отчита парични

приходи от дейности с външни клиенти за записи на 45 броя CD в размер на 44 735 лв. Няма анализ и сравнение много или малко е това.

ХОРАТА КАТО ГЛАВНА ИНВЕСТИЦИЯ

Няма концепция за конкурс за ръководство на БНР, която да не споменава или акцентира на това. Защо ли практиката се оказва друга? Няма цялостна програма за професионално усъвършенстване, кадрово израстване и материално стимулиране. Ако тя съществуваше и ако беше действена, нямаше радиослужители, включително известни имена, да извършват паралелна дейност в други, макар и формално неконкурентни медии. Няма ясна и обективна система за кадрово развитие, както и за пренасочване на тези, които в края на активната си професионална дейност не могат да работят със същото напрежение. Персонификацията в съвременното радио е основен стълб, затова приоритетно трябва да се стимулира израстването на разпознаваеми и авторитетни личности. Трябва да се дава шанс на иновацията, на динамичната промяна, на откривателството и добре премерения експеримент. Да се мотивира специализацията в журналистиката и да се възроди изчезващия авторски коментар.

Ръководството на БНР в последния известен отчет от миналата година посочва, че „социално-психологическата обстановка в БНР може да се определи вече като традиционно стабилна“. Не се мотивира защо, но допълва, че „твърдението се основава и на продължилата тенденция за намаляване на броя на напусналите служители“, които през предходния период били 6%, а сега били 4%. Това „спокойствие“ е учудващо при липсата на ясни правила в най-конфликтната сфера в БНР-журналистиката. Не може да се чете, без да се знае азбуката. В авторитетни чужди медии азбуката е съставена на основата на прецедентното право и обобщена в правила. В дългогодишната си практика те са разработили и периодично обновяват сборник за работа и действие при различни възникващи ситуации, задължителен за всеки служител. Такъв сборник трябва да създаде бързо и БНР. Това не само би успокоило утвърдените професионалисти и израстващите перспективни кадри в медията, но би облекчило и разработването на новия Закон за радио и телевизия. Би спестила описателността, за да се акцентира на главното и стратегическото.